

Yleistä kielitiedettä unkariksi

Általános nyelvészeti tanulmányok I. Szerkesztő TELEGDI ZSIGMOND. Akadémiai Kiadó. Budapest 1963. 338 s.

Általános nyelvészeti tanulmányok I sisältää toimittajan, Zsigmond Telegdin, kirjoittaman johdannon lisäksi seitsemäntoista tutkielmaa yleisen kielitieteen tämänhetkisistä keskeisistä aiheista. Mukaan on otettu esitelmiä ja aikaisemmin julkaistuja artikkeleita joko sellaisinaan tai vähän muutettuina sekä joitakin aivan uusia tutkielmia. Pääsisällön muodostavat kriittiset referaatit yleistä kielitiedettä käsittelevistä teoksista ja eräiden uusien suuntausten esittelyt, kun taas suoranaista primaaritutkimusta on vähemmän.

Kaikkiin psykologistisiksi tai mentalistisiksi katsottuihin suuntauksiin kirjoittajat suhtautuvat kielteisesti. Tämä näkyy jo heti ensimmäisestä artikkelista, jossa László Antal käsittelee kielellisen merkin psykologistisia konseptioita arvostellen Saussuren, Gomboczin, Kronasserin ja Ullmannin näkemyksiä. Ankaraa kritiikkiä saavat osakseen myös Weisgerberin kieliteoria ja tanskalaisen Viggo Brøndalin omalaatuinen sanaluokkatheoria, edellinen Mihály Temesin, jälkimmäinen Edit Vértesin artikkelissa.

Sen sijaan transformaatioteoria näkyy hyväksytyin, ja mikäli on pääteltävissä kirjoittajien siihen kohdistaman huomion runsaudesta, se on saanut vieläpä varsin laajaa kannatusta Unkarin yleisen kielitieteen harrastajien keskuudessa. Monissa kirjoituksissa mainitaan Noam Chomsky ja hänen teoriansa, ja kaksi artikkelia on omistettu kokonaan transformaatioteorialle. György Szépe käsittelee ns. tuottavan kieliopin transformatiomalleja. Hän aloittaa laajahkolla johdannolla, jossa hän ensiksi tarkastelee strukturalistisen empiirisen kuvauksen ja puhtaan teorian välistä suhdetta ja sitten tekee selkoa tuottavan kieliopin ja analogisten mallien yleisperiaatteista.

Transformaatioteorian esittely perustuu lähinnä Chomskyn tunnettuun teokseen *Syntactic Structures*. Ferenc Papp tarjoaa artikkelissaan käytännöllisen soveluksen, unkarin *után* 'jälkeen' postposition sisältävien rakenteiden transformaatioanalyysin, joka kyllä valaisee sekä kyseisiä rakenteita että eräitä transformaatioteorian mahdollisuuksia, mutta tuskin antaa parasta kuvaa teorian luonteesta. Zsigmond Telegdi näkee kielitieteen oppiriitoja käsittelevässä artikkelissaan transformaatioteorian eri suuntia yhdistävänä tekijänä.

Lauseoppillisia kysymyksiä käsittelevät vielä Jolán Berrár, joka luo katsauksen lauseen muodollisista tuntomerkeistä esitettyihin käsityksiin, László Elekfi artikkelissaan John Riesistä ja hänen lauseopin teoriastaan sekä Sándor Károly, joka esittelee Lucien Tesnière'n teoksen *Éléments de syntaxe structurale* ja tarkastelee siinä esitettyjä ajatuksia myös unkarinkielisen materiaalin valossa. »Eräistä kielitieteen periaatekysymyksistä» otsikoi Ferenc Bakos artikkelinsa, jossa hän kommentoi romanialaisen Alexandru Graurin laajaa dialektis-materiaalistiselle katsomukselle rakentuvaa yleiskielitieteellistä teosta *Studii de Lingvistică generală*.

József Herman on ottanut pohdittavakseen lingvisteille paljon päänvaivaa aiheuttaneen kysymyksen muodon ja merkityksen suhteesta. Hänen kantansa on se, ettei distribuutioanalyysissä lopultakaan voida täysin syrjäyttää merkitystä, vaan että pikemminkin yksityisten kielellisten merkkien distribuutio riippuu juuri niiden merkityksestä.

Matemaattisen kiellentutkimuksen pariin johtaa kaksi artikkelia. Ferenc Kiefer kirjoittaa joukko-opin soveltamisesta kielitieteeseen lähinnä neuvostoliittolai-

sen O. S. Kulaginan esitykseen nojautuen. On ilmeistä, että kielen struktuuria voidaan ainakin jossain mielessä kuvata matemaattisen joukko-opin keinoin, mutta varsinaiset lingvistit lienevät kiinnittäneet tällaiseen mahdollisuuteen tois-
taiseksi vähän huomiota. Ajatusta on kehitelty lähinnä koneellista kääntämistä silmällä pitäen. Tutummassa aihepiirissä liikkuu Katalin J.-Soltész, joka esittelee ranskalaisen Pierre Guiraud'n sanaston tutkimuksessa käyttämää tilastollista menetelmää.

Miklós Hutterer luo katsauksen nykyiseen kielimaantieteeseen ja dialektologiaan ja Klára Magdics viimeisten

kymmenen vuoden intonaatiotutkimukseen. Vielä kirja sisältää Iván Fónagyn kiintoisan artikkelin tyylin informaatioarvosta ja János Balázsin tutkielman, jonka otsikkona on »Erisnimi kielellisten merkkien järjestelmässä».

Általános nyelvészeti tanulmányok osoittaa, että Unkarissakin tunnetaan elävää kiinnostusta yleiskielitieteellisen tutkimuksen uusia suuntauksia kohtaan, joiden harrastus on viime vuosina suuresti lisääntynyt eri puolilla sivistynyttä maailmaa. Teokseen on luvassa myös toinen osa, jonka ennakolta ilmoitetaan käsittelevän matemaattisen lingvistiikan ja koneella kääntämisen ongelmia.

MIKKO KORHONEN